

שיתוף הציבור בקבלת החלטות

משה דרון

מזה שנים רבות מגדיר השיח הציבורי את הדמוקרטיה המקומית כנתונה במשבר. מעיון במדד הדמוקרטיה הישראלית 2010, הבוחן ערכים דמוקרטיים בישראל להלכה ולמעשה, עולה שהדמוקרטיה הישראלית נתפסת על-ידי תושבי המדינה כחלשה ולא יעילה. על פי המדד, 72% מכלל הציבור מעידים על עצמם, שאין להם אמון במפלגות בישראל.

הוא מאוכזב ממידת השפעתן הנמוכה של העדפותיו על מדיניות

הממשלה, כפי שהשתקפו בהצבעתו בבחירות. הנתונים מחזקים את ההבנה בצורך בשינוי ובשיפור המצב. אכזבתם של תושבי ישראל מהתחשבותה הנמוכה של הממשלה בהעדפותיהם, מצביעה על היחלשותה של הלגיטימציה הדמוקרטית, העלולה להוות סכנה ממשית ליציבות השלטון.

מצב זה של היחלשות הלגיטימציה יכול להשתפר על-ידי שיתוף הציבור בקבלת החלטות שלטוניות. כלומר, על-ידי מעבר לדמוקרטיה השתתפותית. השיטה לפיה האזרחים בוחרים בנציגיהם על פי הבטחותיהם, שבמקרים רבים כלל לא מתממשות, אינה יכולה לתרום להגברת האמון בין הבוחר לבין הנבחר, על-פי המציאות בה אנו חיים. במיוחד כאשר בין מערכות הבחירות הקשר בין הצדדים הנו רופף, אם בכלל.

בדמוקרטיה השתתפותית, שדגמיה הולכים ומופעלים במדינות לא מעטות בעולם המערבי, יוצאים הנבחרים במהלך הקדנציה שלהם להתייעץ עם נציגי אזרחים בטרם החלטתם בנושאים מוניציפאליים או כלל ארציים. נציגי האזרחים לומדים את הנושא, מתייעצים ומקיימים דיונים, שבסופם הם מעבירים את המלצתם לנבחרים. המלצתם אמנם אינה מחייבת את נציגי השלטון, אך דחייתה על-ידי מקבלי החלטות מחייבת נימוק פומבי.

שיתוף הציבור בקבלת החלטות - לבד מן העובדה שהוא פונה אל הפרט על מנת לשמוע את דעתו - מחייב בין היתר את הגברת השקיפות של התנהלותם השוטפת מצדם של המושכים בחוטים, לפחות בנושאים הנדונים. הגברת השקיפות השלטונית מקשה על ביצוען של מניפולציות פוליטיות, שמטרן דאגה

לאינטרסים, שאינם עולים בקנה אחד עם הדאגה לכלל. שיתוף הציבור, הבנת רצונו והיענות לצרכיו יכולים לשפר את רמתן ואיכותן של ההחלטות השלטוניות, לטובת הגברת הלגיטימציה הדמוקרטית ולכן גם להגברת היציבות הפוליטית.

קיימות עמדות שונות בנוגע להליכי שיתוף הציבור בקבלת החלטות שלטוניות. יש הגורסים כי שיתוף הציבור בתהליך המנהלי יכול להביא לייצוג אפקטיבי יותר של המשתתפים.

לעומתם רואים אחרים את העניין כהחלשת כוחם של הפוליטיקאים, שנבחרו בתהליך דמוקרטי לייצג את הציבור.

פוליטיקאים, פקידים ואנשי מקצוע עלולים לראות בעצם השיתוף איום ברור על כוחם ועל מעמדם. חלקם מאמינים כי מורכבות הנושאים הנדונים אינה מאפשרת לאנשים "רגילים" לקחת חלק בתהליך קבלת החלטות, ואף טוענים כי לעומתם רק הם - הנבחרים והפקידים הבכירים - פועלים למען האינטרס "הכלל ציבורי" תוך ראיית התמונה הכוללת של המצב הנדון.

הנושא בכללותו מעלה תהיות מסקרנות לא מעטות. אם שיתוף הציבור יכול להיטיב עם ההמונים על-ידי שיתופם בקבלת החלטות שלטוניות הנוגעות לחייהם, ואילו המתנגדים להפעלת דגמי שיתוף הם מיעוט קטן המונע את התממשותו של תהליך, שיש בכוחו לשפר ולהעשיר את הטוב-הציבורי, כיצד מתיישבת העובדה שמיעוט מצליח לסכל את טובת הרוב עם קיומה של דמוקרטיה? מנגד, אם שיתוף הציבור אינו תורם תרומה כלשהי לצד המתנגד לכאורה להפעלתו, כיצד ניתן להסביר את דגמי השיתוף המתקיימים בכל זאת, בארץ ובעולם?

התשובה מצויה מן הסתם בעצם השאלה. נבחר הציבור והפוליטיקאים מבינים כנראה שהיענות לרצונם ולצרכיהם של בוחריהם יכולה להפחית כסי התנגדויות אפשריים להתנהלותם ולמעמדם. מטעם זה הם מקיימים פה ושם הליכים של שיתוף בישראל, במיוחד בשלטון המקומי. אך הדבר נעשה בשלב זה במינון קטן מאוד ולא באופן מערכתית מחייב. כשכך ייעשה, אחרי התגברותם של שוללי השיטה על פחדיהם מן הרעיון, ייצאו כולם מורווחים. התושבים, שיהיו שותפים להחלטות המשפיעות על מהלך חייהם ומנהיגי העם, שיזכו ליתר לגיטימציה וליציבות שלטונם.